

संस्कृतभारती पत्राचार - परिचयः
पञ्चमः वर्गः

रामानुज् पाण्डेयः

२५ सौरकार्तिक १९४२ - १६ नवम्बर २०२०

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

सरस्वत्यै नमः

सम्बोधन नमः + तुभ्यम् सम्बोधन सम्बोधन
सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणि ।
विद्या + आरम्भम् सिद्धिः + भवतु मम
विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

यान्तावान्तादेश सन्धिः

- This is not एकादेशः सन्धिः, at place of पूर्ववर्णः only single letter replacement.

When vowels ए, ऐ, ओ, औ are followed by स्वरः in place of first vowel अय्, आय्, अय्, आय् happens.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
ए ऐ ओ औ	+	स्वरः	=	अय् आय् अय् आय्

यान्तावान्तादेश सन्धिः

- This is not एकादेशः सन्धिः, at place of पूर्ववर्णः only single letter replacement.

When vowels ए, ऐ, ओ, औ are followed by स्वरः in place of first vowel अय्, आय्, अय्, आय् happens.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
ए ऐ ओ औ	+	स्वरः	=	अय् आय् अय् आय्

यान्तावान्तादेश सन्धिः

- This is not एकादेशः सन्धिः, at place of पूर्ववर्णः only single letter replacement.

When vowels ए, ऐ, ओ, औ are followed by स्वरः in place of first vowel अय्, आय्, अय्, आय् happens.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
ए ऐ ओ औ	+	स्वरः	=	अय् आय् अय् आय्

यान्तावान्तादेश सन्धिः

- This is not एकादेशः सन्धिः, at place of पूर्ववर्णः only single letter replacement.

When vowels ए, ऐ, ओ, औ are followed by स्वरः in place of first vowel अय्, आय्, अय्, आय् happens.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
ए ऐ ओ औ	+	स्वरः	=	अय् आय् अय् आय्

अच् सन्धितालिका

	अ/आ	इ/ई	उ/ऊ	ऋ/ॠ/ऌ	ए	ऐ	ओ	औ
अ/आ	आ	ए	ओ	अर्/अल्	ऐ	ऐ	औ	औ
इ/ई	य/या	ई	यु/यू	यृ/यृ/य्लृ	ये	यै	यो	यौ
उ/ऊ	व/वा	वि/वी	ऊ	वृ/वृ/व्लृ	वे	वै	वो	वौ
ऋ/ॠ/ऌ	र/रा/ल/ला	रि/री/लि/ली	रु/रु/लु/लू	ॠ	रे/ले	रै/लै	रो/लो	रौ/लौ
ए	ए/अया	अयि/अयी	अयु/अयू	अयृ/अयृ/अय्लृ	अये	अयै	अयो	अयौ
ऐ	आय/आया	आयि/आयी	आयु/आयू	आयृ/आयृ/आय्लृ	आये	आयै	आयो	आयौ
ओ	ओ/अवा	अवि/अवी	अवु/अवू	अवृ/अवृ/अव्लृ	अवे	अवै	अवो	अवौ
औ	आव/आवा	आवि/आवी	आवु/आवू	आवृ/आवृ/आव्लृ	आवे	आवै	आवो	आवौ

■ गुणसन्धिः ■ स०दी०सन्धिः ■ वृद्धिसन्धिः ■ यण् सन्धिः ■ पूर्वरूपसन्धिः ■ यान्तावान्तादेशसन्धिः

सन्ध्यभ्यासः

पूर्व + पर वर्णा	विच्छेदः	After सन्धिः
क्षीरे + इच्छा	(क्+ष्+ई+र्+इ) + (इ+च्+छ्+आ)	क्षीरयिच्छा- क्+ष्+ई+र्+अ+य्+इ+च्+छ्+आ
सूर्यचन्द्रो + इव	(स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+अ) + (इ+व्+अ)	सूर्यचन्द्राविव - स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+आ+व्+इ+व्+अ

सन्ध्यभ्यासः

पूर्व + पर वर्णा	विच्छेदः	After सन्धिः
क्षीरे + इच्छा	(क्+ष्+ई+र्+ए) + (इ+च्+छ+आ)	क्षीरयिच्छा- क्+ष्+ई+र्+अ+य्+इ+च्+छ+आ
सूर्यचन्द्रो + इव	(स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+अ) + (इ+व्+अ)	सूर्यचन्द्राविव - स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+आ+व्+इ+व्+अ

सन्ध्यभ्यासः

पूर्व + पर वर्णा	विच्छेदः	After सन्धिः
क्षीरे + इच्छा	(क्+ष्+ई+र्+ए) + (इ+च्+छ+आ)	क्षीरयिच्छा- क्+ष्+ई+र्+अ+य्+इ+च्+छ+आ
सूर्यचन्द्रौ + इव	(स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+औ) + (इ+व्+अ)	सूर्यचन्द्राविव - स्+ऊ+र्+य्+अ+च्+अ+न्+द्+र्+आ+व्+इ+व्+अ

अच् सन्धिः अपवादः - १

- **प्रकृतिभावः** - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - १

- प्रकृतिभावः - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - १

- **प्रकृतिभावः** - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - १

- **प्रकृतिभावः** - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - १

- **प्रकृतिभावः** - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - १

- **प्रकृतिभावः** - When there is condition for सन्धिः but it doesn't take place, or absence of सन्धिः, this is optional.
- If in प्रकृतिभावः पूर्ववर्णः has दीर्घः स्वरः then it will be changed to ह्रस्वः

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
अ,आ,इ,ई,उ,ऊ,ऋ,ॠ (पदान्ते)	+	ऋ	=	प्रकृतिभावः

- वसन्त + ऋतुः = वसन्तऋतुः, वसन्तर्तुः (गुण)
- राजा + ऋषिः = राजर्षिः (गुण), राजऋषिः (प्रकृतिभावः, दीर्घ - ह्रस्व)

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्,व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्,व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्, व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्,व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्,व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अच् सन्धिः अपवादः - २

- यकारवकारलोपः - When य् / व् are followed by स्वरः, then they disappear लोपः भवति ।
- After this process no other सन्धिः takes place even if there are conditions meeting.

पूर्ववर्णः		परवर्णः		आदेशः
य्,व् (पदान्ते)	+	स्वरः	=	लोपः

- रामय् + इति = राम इति
- वर्ततय् + इति = वर्तत इति

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

चाटुश्लोकः

चाटुश्लोकः

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

समस्या

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

सुभाषितम्

सुभाषितम्

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

पदसङ्ग्रहः

पदसङ्ग्रहः

अनुक्रमणिका

- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

काव्यकथा

अनुक्रमणिका

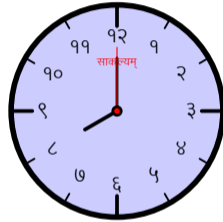
- 1 मङ्गलम्
- 2 सन्धयः
- 3 चाटुश्लोकः
- 4 समस्या
- 5 सुभाषितम्
- 6 पदसङ्ग्रहः
- 7 काव्यकथा
- 8 संग्राह्य विषयाः

- Exercise on <https://www.saakalyam.org> quizzes for chapter one, complete and post in group your score.
- Finish book exercises for today's सन्धिः and left over exercises for chapter one.

- Exercise on <https://www.saakalyam.org> quizzes for chapter one, complete and post in group your score.
- Finish book exercises for today's सन्धि: and left over exercises for chapter one.

अग्रिमा कक्ष्या -

आगामि गुरुवासरे रात्रौ

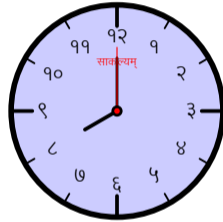
२८ सौर कार्तिक १९४२ - नवम्बर १९, २०२० भारतीयसमयक्षेत्रे (IST)

● षष्ठः वर्गः

धन्यवादाः

अग्रिमा कक्ष्या -

आगामि गुरुवासरे रात्रौ

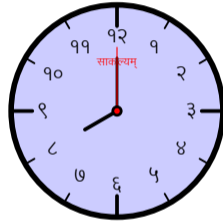
२८ सौर कार्तिक १९४२ - नवम्बर १९, २०२० भारतीयसमयक्षेत्रे (IST)

● षष्ठः वर्गः

धन्यवादाः

अग्रिमा कक्ष्या -

आगामि गुरुवासरे रात्रौ

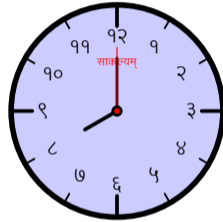
२८ सौर कार्तिक १९४२ - नवम्बर १९, २०२० भारतीयसमयक्षेत्रे (IST)

- षष्ठः वर्गः

धन्यवादाः

अग्रिमा कक्ष्या -

आगामि गुरुवासरे रात्रौ

२८ सौर कार्तिक १९४२ - नवम्बर १९, २०२० भारतीयसमयक्षेत्रे (IST)

● षष्ठः वर्गः

धन्यवादाः